

PUHEENVUOROJA

KADONNEEN YHTEISÖLLISYYDEN METSÄSTYS – NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY

Susanna Hyväri*

Sain junassa s-postiini toiveen kirjoittaa Sauli Niinistön nuorten syrjäytymisen ehkäisyä koskevasta kampanjasta ja sen ympärillä käydystä keskustelusta. Googlasin samoin tein sivustot ja nettikeskustelut. Esille vyöryi nuorisotutkijoiden, asiantuntijoiden, järjestöaktiivien ja nuorten kansalaisten kriittisiä ja osittain sapekkaita puheenvuoroja presidentin kanslian isällisistä ”neuvoista” ja ”nikseistä” estää suomalaisia lapsia ja nuoria ajautumasta syrjäytymisen poluille. Niinistön työryhmän kokoama ohjelma ei hyvästä tarkoituksesta huolimatta osunut maaliin. Ei syntynyt kansalaisten kollektiivista tietoisuutta ja tahtotilaa sitoutua visioon pienistä teoista. Mistä yhteisöllisyyden peräänkuuluttamisessa ja sen elvyttämispuheissa on kysymys? Miksi arkiset neuvot sosiaalisten siteiden ja yhteisösuhteiden vahvistamiseksi eivät saaneet vastakaikua?

Puheenvuoroissa ollaan yksimielisiä siitä, että nuorten syrjäytyminen on vakava ongelma. Keskustelijat myöntävät kritiikkinsä lomassa, että syrjäytymistä vastaan on taisteltava myös arkisin ja niin sanotusti maalaisjärkin toimin. Presidentin tarkoituksena pidetään hyvinä. Nuorten syrjäytymisvaaran ydinkysymyksestä ollaan silti eri mieltä. Keskustelijoiden mukaan tärkeätä syrjäytymistä ennaltaehkäisevää työtä tehdäänärkevimmin ja tehokkaammin puuttamalla yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin. Nuorille tulee taata ennen muuta koulutuspaikkoja – joita valtion toimesta parhaillaan rajusti vähennetään –, työtä ja toimeentulomahdollisuuksia. Ilman näitä elämisen ehtoja vettä valutetaan hanhen selkään, mikäli tarjolla on lähinnä lähipiirin kannustusta ja neuvoja sekä tukea yksilölliseen selviytymiseen ja elämissä pärjäämiseen.

*VTT Susanna Hyväri on tutkimuspäällikkö Diakonia-ammattikorkeakoulussa sekä Kansalaisyhteiskunnan tutkimuksen seuran puheenjohtaja. Email: susanna.hyvari@diak.fi

Niinistön työryhmän esitysten kärki ei kohdistu nuorten syrjäytymisen yhteiskunnalliseen ratkaisuun. Pikemminkin niissä etsitään ja peräänkuulutetaan suomalaisen yhteiskunnan yhteisöllistä eetosta, jokaisen kansalaisen sosiaalista mielenlaatua ja siitä kumpuavaa käytännön toimintaa. Verkkosivuilla kehoitetaan pohtimaan: Mitä voimme tehdä yhdessä? Mihin sinä voit tarttua? Millaista tukea odotat naapureiltasi ja lähipiiriltäsi? Miten voit itse tukea? Kansalaisyhteiskunnan tutkijat yhdistävät nämä kysymykset sosiaalista pääomaa eli solidaarisia siteitä, luottamusta ja yhteenkuuluvuutta koskeviin teemoihin.

Saavun junamatkalta kotiin ja avaan television. Menossa on tanskalainen dokumentti nuorista anoreksiaa sairastavista tytöistä. Ohjelmassa tytöt kertovat syömishäiriöidensä alkamisesta, elämän kapeutumisesta ruoan ja ruokailun välttelyn ympärille, kamppailusta sairautta vastaan, terapioidista, oman ystäväpiirin harvenemisesta sekä vanhempien ja muun lähipiirin syvenevästä avuttomuudesta. Monet tytöistä kertovat, kuinka sairauden taustalla on vanhempien avioero sekä siitä seurannut turvattomuuden ja yksinäisyyden tunne. Toiset kuvaavat kasvuaan syrjäänvetäytyviksi ja hiljaisiksi nuoriksi. Tytöt ovat hakeneet nuorisoyhteisön hyväksyntää solakkuudesta ja muista fyysisistä tekijöistä. Nettiyhteisössä nuoret anorektikot keskustelivat ihannoivasti laihduttamisesta ja antavat toisilleen vinkkejä yhä järeämmistä painon alentamisen ja tarkkailun keinoista. Keskustelijat ovat liittäneet mukaan valokuvia riutuneista vartaloistaan ja jäsenistään.

Anoreksiaa käsittelevä dokumenttiohjelma ei pureudu nuorten yhteisösuhteisiin. Anoreksiaa tulkitaan sairaudeksi, jota hoidetaan sairautena sairauksien joukossa. Kuitenkin dokumentin tytöt ovat monin tavoin syrjäytyneet yhteisöllisistä suhteista ja samalla myös tulevaisuuden mahdollisuuksista. Nälkiintyneenä ei käydä koulua, ei tehdä työtä eikä osallistuta harrastusryhmiin. Mieltäni jää vaivaamaan, että monet anoreksian arkipäiväiset pulmat – kuten ruokailu toisten seurassa – ovat syvästi yhteisöllisiä ilmiöitä. Myös anoreksian puhkeamisella on yhteys sosiaalisten suhteiden rapautumiseen. Sairastumisen seuraukset syvensivät yhteisösuhteiden marginaaliin ajautumista. Mitä ilmeisimmin Niinistön työryhmän ehdotukset arjen teoista eivät auttaisi riittävästi näitä nuori naisia.

Missä ja miten kadotettu yhteisöllisyys syntyy? Tein 2000-luvun alussa *Kahtia jakautuva Suomi* -hankkeen kenttätöitä Pohjois-Karjalan kyläyhteisöissä. Olin selvittämässä ikäisteni, 1960-luvun alussa syntyneiden ja maalla kasvaneiden elämänkulullisia kokemuksia paikallisuudesta, yhteisösuhteista ja hyvinvoinnista (Hyväri 2008). Tutkimuksen toinen osuus koski samanikäisten ihmisten kokemuksia kaupungin lähielämästä. Kiinnostava havainto

oli, että maaseudun kyläyhteisöissä kasvaneet aikuiset olivat lapsuus- ja nuoruusaikanaan monin tavoin kiinnittyneet suvun, perheen, naapuruston ja kyläyhteisön sosiaalisiin rakenteisiin. Sama ilmiö oli näkyvissä myös kaupunkilähiön kasvateilla. Myös heillä oli kokemuksia vahvoista ja tukea antavista yhteisösuhteista.

Lähiössä keskeisiä nuorten yhteisöllisyyttä ylläpitäviä rakenteita syntyi ydinperheen, kerrostaloasumiseen kuuluvien verkostojen ja harrastusryhmien yhteyteen. Lapset ja nuoret muodostivat monipuolisia sosiaalisia suhdeverkostoja lähiöiden arkeen. Kaupungissa yksilöllisyyttä, yksin selviytymistä ja kilpailua korostava elämäntapa oli jo orastamassa – kalliisiin vaatteisiin, harrastuksiin ja kieliopintomatkoihin ei ollut kaikilla varaa. Sen sijaan yhteisön rapautumisen vaikutuksia ei vielä koettu.

Syrjäytymiskokemusten osalta oli merkille pantavaa, että maalla hyvin niukoissa ja jopa puutteellisissa oloissa kasvanut sukupolvi ei juuri tuonut esiin kokemuksia köyhyydestä. Kaupunkiyhteisön vertaisryhmissä sosioekonomiset erot koettiin selvemmin. Kaupungissa syntyi helpommin kokemus huonompiosaisuudesta ja toisen luokan kansalaisuudesta.

Sosiaaliset sidokset, luottamuksen ja me-hengen syntyminen ovat monella tavalla yhteydessä paikalliseen elämäntapaan ja -muotoon. Toisiin on liitytty solidaarisin sitein, koska se on ollut ihmisyyhteisöjen jatkuvuuden kannalta välttämätöntä. Yhteisöt ovat rakentuneet ensin pienimuotoisen materiaalisen tuotannon varaan, josta on siirrytty yhä monimutkaisempiin sosiaalistumisen ja yhteiskunnallistumisen vaiheisiin. Jokainen uusi materiaalisen tuotannon edistysaskel on perin pohjin järjestyttänyt aikaisempia sosiaalisia ja yhteisöllisiä rakenteita. Yhteisösuhteissa ei siis ole mitään ”luonnollista” tai ”alkuperäistä”, jota voitaisiin esiin kaivaa ja jalostaa.

Suomessa on vahva talonpoikainen ja itsellinen yhteisöperinne. Jouni Tilli (2011) kirjoittaa kuinka Suomessa ”porvarillisuus perustuu yksilölle ja yksilöllisyydelle, ryhmä ja yhteisö ovat talonpoikaisuuden ydintä”. Hän toteaa, että ”levitessään kapitalismi repi rikki aikaisemmat kollektiivisuuden muodot, kuten esimerkiksi juuri kylät”. Tähän murrokseen hän paikantaa suomalaisen ”kyläyhteisömentaliteetin” kaipuun.

Voidaanko peräänkuulutettua yhteisöllisyyttä elvyttää? Yhteisöllisyyden tietoinen rakentaminen ja ohjelmallinen luominen arkielämän sosiaalisuuden vahvistamiseksi ei ole turhaa eikä tuulesta temmattua. Tästä kertovat lukemattomat kansalais- ja yhdistystoiminnan piirissä syntyneet hankkeet ja projektit. Niihin myös Niinistön työryhmän verkkosivut linkittyvät. Vapaaehtoistyö ja vertaistoiminta kukoistavat ja kutsuvat kasvavia joukkoja erilaisen kansalaistoiminnan ja yhteisöllisyyden piiriin. Esimerkiksi vertaisyhteis-

söllisyys rakentuu sille, että samanlaisia elämänkohtaloita kokeneet ihmiset voivat jakaa ja ymmärtää toistensa kokemuksia paremmin kuin kuunteluun koulutetut ammattiauttajat (Hyväri 2005).

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä on tärkeää saada nuoret itse kertomaan, kuinka he haluavat yhteisösuhteitaan edistää. Täytyy olla myös valmiutta luoda rakenteita ja voimavaroja nuorten kansalaisten omaehtoiselle toiminnalle. Yhteisöjä ja kansalaisyhteiskuntaa ei voida kehittää irrallaan yhteiskunnan valtarakenteista, päätöksenteosta eikä ilman sen kehityssuuntien tunteista. Aikuiset kansalaiset voivat kyllä omalla esimerkillään, puheillaan ja teoillaan osoittaa nuorille miten hyvää arkea luodaan ja mitä suomalaisesta yhteisöperinteestä kannattaa vaalia ja mitä uudistaa. Kansalaisaktiivisuuden ja yhteisöllisyyden ytimessä ovat tasavertaiset, avoimet ja monipuoliset sosiaaliset verkostot ja suhteet. Niitä on vaikea räätälöidä erityisryhmien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tarpeisiin juuri siksi, että näin lähtökohtaisesti rakennettaisiin toisen luokan kansalaisuutta.

Yhteisöllisyyden vahvistaminen edellyttää pitkäjänteistä työtä vankkojen sosiaalisten suhteiden ja solidaaristen rakenteiden luomiseksi, monipuolista kansalaiskeskustelua sekä nuorten mukaan ottamista päätöksentekoon ja poliittiseen toimintaan. On tärkeää tiedostaa, etteivät kaikki nuoret ole eturivissä yhteisöllisyyttä puolustamassa. Nuorten kokoomuslaisten varapuheenjohtajaksi valitun Ville Sipiläisen (HS 1.11.2012) toteamus, että ”jokainen voi keskittyä rauhassa omaan elämäänsä, hankkimaan elintasoja ja vaurastumista” kertoo yhteisöllisyydelle vastakkaisista tavoitteista. Yhteisöllisyyden ja toisista huolehtimisen eetos ei voi yhdistää pyrkyryyteen eikä oman edun individualistiseen tavoitteluun.

Kirjallisuus

- Hyväri, Susanna (2005). Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa: Nylund ja Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino.
- Hyväri, Susanna (2008). Paikkasidos elämäntavassa ja elämänkulussa – maaseutu ja kaupunki yhden ikäryhmän kokemana. Diakonia-ammattikorkeakoulu. A Tutkimuksia 17.
- Tilli, Jouni (2011). Kiipesikö Suomi takaisin puuhun? *Kansalaisyhteiskunta* 1/2011, s 80–86.